

INF2220 - Algoritmer og datastrukturer

HØSTEN 2016

Ingrid Chieh Yu
Institutt for informatikk, Universitetet i Oslo

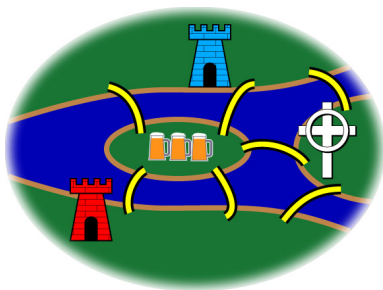
Forelesning 5:
Grafer I

Dagens plan:

- Definisjon av en graf
- Grafvarianter
- Intern representasjon av grafer
- Topologisk sortering
- Korteste vei en-til-alle uvektet graf
- Korteste vei en-til-alle vektet graf
- M.A.W. Data Structures and Algorithm Analysis kap. 9

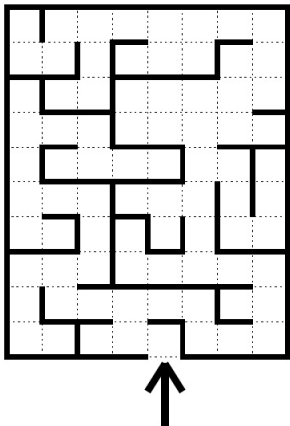
Det første grafteoretiske problem: Broene i Königsberg

Er det mulig å ta en spasertur som krysser hver av broene nøyaktig en gang?

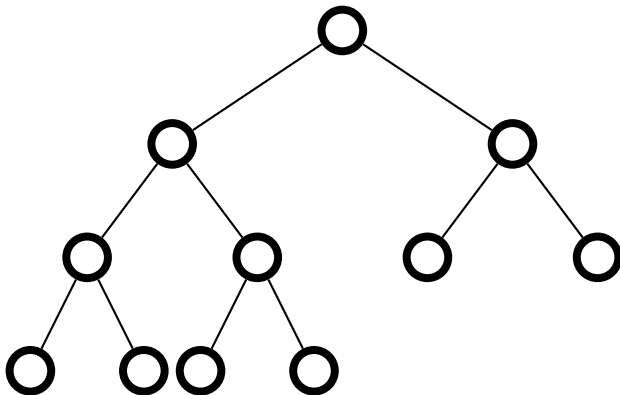

Dette problemet ble løst av Euler allerede i 1736!

- Labyrint

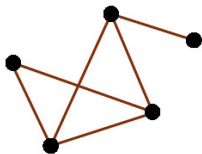

- Trær

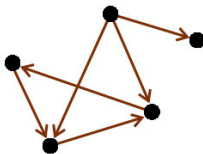

Hva er en graf?

- En graf $G = (V, E)$ har en mengde noder, V , og en mengde kanter, E
- $|V|$ og $|E|$ er henholdsvis antall noder og antall kanter i grafen
- Hver kant er et par av noder, dvs. (u, v) slik at $u, v \in V$
- En kant (u, v) modellerer at u er relatert til v
- Dersom nodeparet i kanten (u, v) er ordnet (dvs. at rekkefølgen har betydning), sier vi at grafen er **rettet**, i motsatt fall er den **urettet**

Urettet graf

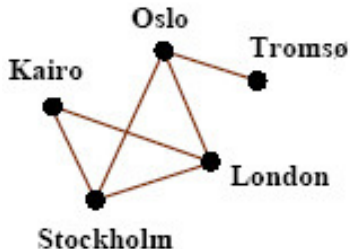

Rettet graf

- Grafer er den mest fleksible datastrukturen vi kjenner (“alt” kan modelleres med grafer)

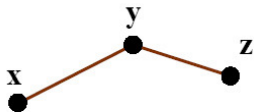
Hvorfor grafer?

- De dukker opp i veldig mange problemer i hverdagslivet:
 - Flyplasssystemer
 - Datanettverk
 - Trafikkflyt
 - Ruteplanlegging
 - VLSI (chip design)
 - og mange flere ...
- Grafalgoritmer viser veldig godt hvor viktig valg av datastruktur er mhp. tidsforbruk
- Det finnes grunnleggende algoritmeteknikker som løser mange ikke-trivielle problemer raskt

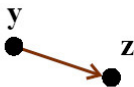

Grafer: Definisjoner og varianter

- Node y er **nabo-node** (eller **etterfølger**) til node x dersom $(x, y) \in E$

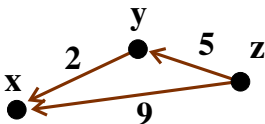

x og y er naboer,
 y og z er naboer,
men x og z er ikke naboer

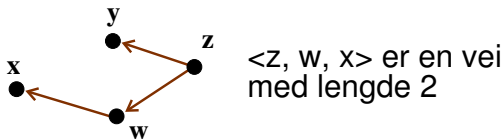

z er nabo-node til y ,
men y er ikke
nabo-node til z

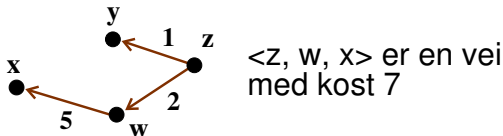
- En graf er **vektet** dersom hver kant har en tredje komponent, kalt kost eller vekt

- En **vei** (eller **sti**) i en graf er en sekvens av noder $v_1, v_2, v_3, \dots, v_n$ slik at $(v_i, v_{i+1}) \in E$ for $1 \leq i \leq n - 1$
- **Lengden** til veien er lik antall kanter på veien, dvs. $n - 1$

- **Kosten** til en vei er summene av vektene langs veien

- En vei er **enkel** dersom alle nodene (untatt muligens første og siste) på veien er forskjellige

- Våre grafer har vanligvis ikke “loops”, (v, v) , eller “multikanter” (to like kanter):

loop

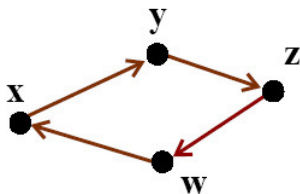

multikant

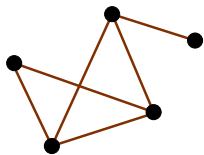
vanlig rettet graf

- En **løkke** (sykel) i en rettet graf er en vei med lengde ≥ 1 slik at $v_1 = v_n$. Løkken er **enkel** dersom stien er enkel
- I en urettet graf må også alle kanter i løkken være forskjellige

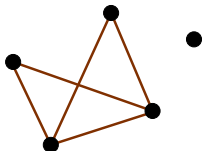

$\langle x, y, z, w, x \rangle$ er
en enkel løkke

- En rettet graf er **asyklisk** dersom den ikke har noen løkker
- En rettet, asyklisk graf blir ofte kalt en **DAG** (Directed, Acyclic Graf)
- En urettet graf er **sammenhengende** dersom det er en vei fra hver node til alle andre noder

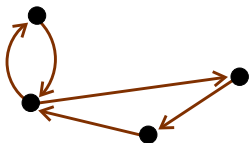

sammenhengende

ikke sammenhengende

- En rettet graf er **sterkt sammenhengende** dersom det er en vei fra hver node til alle andre noder
- En rettet graf er **svakt sammenhengende** dersom den underliggende urettede grafen er sammenhengende

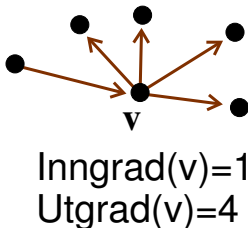
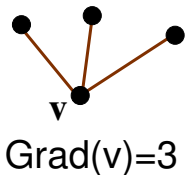

sterkt sammenhengende

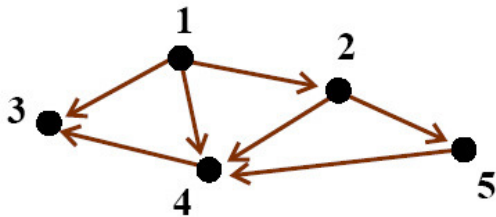

svakt sammenhengende

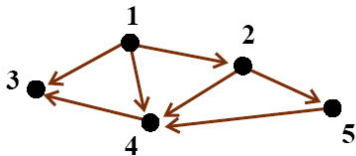
- **Graden** til en node i en urettet graf er antall kanter mot noden
- **Inngraden** til en node i en rettet graf er antall kanter inn til noden
- **Utgraden** til en node i en rettet graf er antall kanter ut fra noden.

Hvordan representere grafer?

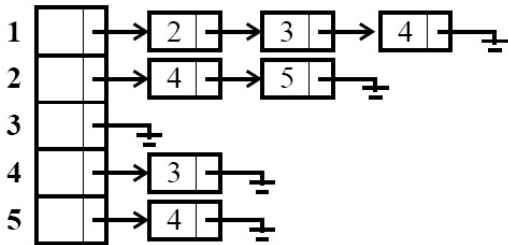
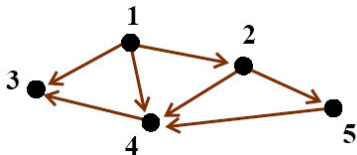
Nabo-matrise (adjacency matrix)

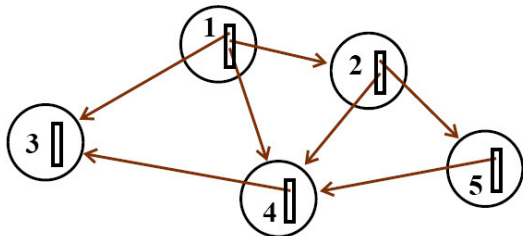
	1	2	3	4	5
1	0	1	1	1	0
2	0	0	0	1	1
3	0	0	0	0	0
4	0	0	1	0	0
5	0	0	0	1	0

- Bra hvis “tett” graf, dvs. $|E| = \Theta(|V|^2)$
- Det tar $\mathcal{O}(|V|)$ tid å finne alle naboer

Nabo-liste (adjacency list)

- Bra hvis “tynn” (“sparse”) graf
- Tar $\mathcal{O}(\text{Utgrad}(v))$ tid å finne alle naboer til v
- De fleste grafer i det virkelige liv er tynne!

- I Java kan grafer også representeres ved en kombinasjon av node-objekter og etterfølgerarrayer
- Arraylengden kan være en parameter til node-klassens [constructor](#)

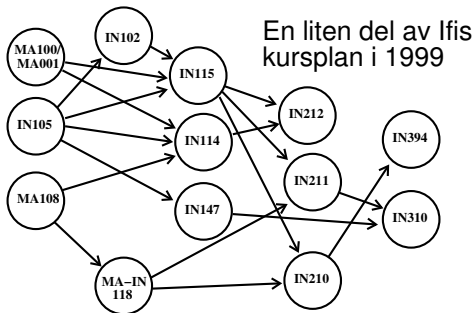
```
class Node {
    int antallNaboer;
    Node[ ] etterf;    double[ ] vekt;

    Node(int kapasitet) {
        etterf = new Node[kapasitet];
        vekt    = new double[kapasitet];
        antallNaboer = 0;}
}
```

- Da må vi vite antall etterfølgere når vi genererer noden
- Eventuelt kan vi *estimere* en øvre grense og la siste del av arrayen være tom
- Vi trenger da en variabel som sier hvor mange etterfølgere en node *faktisk* har

Topologisk sortering

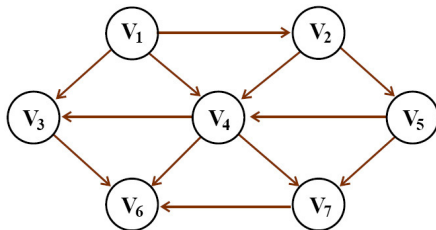
- En topologisk sortering er en ordning (rekkefølge) av noder i en DAG slik at dersom det finnes en vei fra v_i til v_j , så kommer v_j **etter** v_i i ordningen
- Topologisk sortering er umulig hvis grafen har en løkke

Følgende enkle algoritme finner en topologisk sortering (hvis det er noen):

- 1 Finn en node med $\text{inngrad} = 0$
- 2 Skriv ut noden, og fjern noden og utkantene fra grafen (marker noden som **ferdig** og reduser inngraden til nabolodene)
- 3 Gå tilbake til punkt 1

Eksempel:

Algoritme for topologisk sortering

```
void topsort() {
    Node v;

    for (int teller = 0; teller < ANTALL_NODER; teller++) {
        v = finnNyNodeMedInngradNull();

        if (v == null) {
            error("Løkke funnet!");
        } else {
            < Skriv ut v som node 'teller' >
            for < hver nabo w til v > {
                w.inngrad--;
            }
        }
    }
}
```

- Denne algoritmen er $\mathcal{O}(|V|^2)$ siden finnNyNodeMedInngradNull ser gjennom hele node/inngrad-tabellen hver gang
- Unødvendig: bare noen få av verdiene kommer ned til 0 hver gang

En forbedring er å holde alle noder med $\text{inngard}=0$ i en *boks*.

Boksen kan implementeres som en stakk eller en kø:

- 1 Plasser alle nodene med $\text{inngard}=0$ i boksen.
- 2 Ta ut en node v fra boksen.
- 3 Skriv ut v .
- 4 Fjern v fra grafen og reduserer inngarden til alle etterfølgerne.
- 5 Dersom noen av etterfølgerne får $\text{inngard}=0$, settes de inn i boksen.
- 6 Gå tilbake til punkt 2.

Forbedret algoritme

```
void topsort() {
    Kø k = new Kø();
    Node v;
    int teller = 0;

    for < hver node v >
        if (v.inngrad == 0) k.settInn(v);

    while (!k.isEmpty()) {
        v = k.taUt();
        < Skriv ut v >;
        teller++;

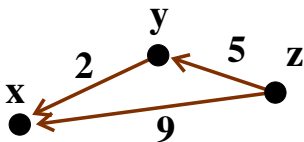
        for < hver nabo w til v > {
            w.inngrad--;
            if (w.inngrad == 0) k.settInn(w);
        }
    }
    if (teller < ANTALL_NODER) error("Løkke funnet!");
}
```

- Forutsatt at vi bruker nabolister, er denne algoritmen $\mathcal{O}(|V| + |E|)$.
Kø/stakk-operasjoner tar konstant tid, og hver node og hver kant blir bare behandlet en gang.

Korteste vei, en-til-alle

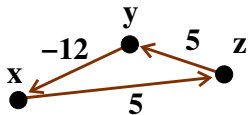
I **korteste vei** problemet (en-til-alle) har vi gitt en (muligens vektet) graf $G=(V,E)$ og en node s .

Vi ønsker å finne den korteste veien (evt. med vekter) fra s til alle andre noder i G .

- Korteste vei fra z til x uten vekt er 1.
- Korteste vei fra z til x med vekt er 7 (via y).

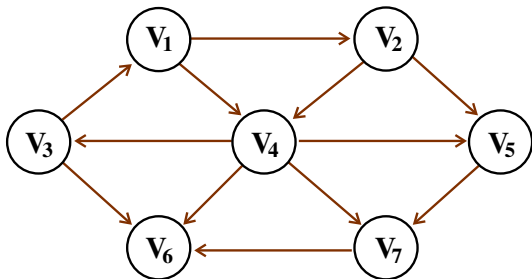
- Negative vektor (kost) i løkker kan skape problemer:

Hvor mye koster korteste vei fra x til z?

Korteste vei i en uvektet graf

Korteste vei fra s til t i en uvektet graf er lik veien som bruker færrest antall kanter.

(Det tilsvarer at alle kanter har vekt=1)

- Følgende **bredde-først** algoritme løser problemet for en node s i en uvektet graf G :
 - 1 Marker at lengden fra s til s er lik 0.
(Merk at s foreløpig er den eneste noden som er markert.)
 - 2 Finn alle etterfølgere til s .
Marker disse med avstand 1.
 - 3 Finn alle umarkerte etterfølgere til nodene som er på avstand 1.
Marker disse med avstand 2.
 - 4 Finn alle umarkerte etterfølgere til nodene som er på avstand 2.
Marker disse med avstand 3.
 - 5 Fortsett til alle noder er markert, eller vi ikke har noen umarkerte etterfølgere.
- Finnes det fortsatt umarkerte noder, kan ikke hele G nåes fra s .
- Hvis G er urettet, skjer dette hvis og bare hvis G er usammenhengende.

Vi kan finne den korteste veien ved å sette **bakoverpekere** (“vei”) til den noden som “oppdaget” oss

```
void uvektet(Node s) {
    for < hver node v > {
        v.avstand = UENDELIG;
        v.kjent = false;
    }
    s.avstand = 0;

    for (int dist = 0; dist < ANTALL_NODER; dist++) {
        for < hver node v > {
            if (!v.kjent && v.avstand == dist) {
                v.kjent = true;
                for < hver nabo w til v > {
                    if (w.avstand == UENDELIG) {
                        w.avstand = dist + 1;
                        w.vei = v;
                    }
                }
            }
        }
    }
}
```

Hovedløkken vil som oftest fortsette etter at alle noder er merket, men den vil terminere selv om ikke alle noder kan nåes fra s . Tidsforbruket er $\mathcal{O}(|V|^2)$.

- Vi sparer tid ved å benytte en $kø$ av noder.
- Vi begynner med å legge s inn i $kø$ en.
- Så lenge $kø$ en ikke er tom, tar vi ut første node i $kø$ en, behandler denne og legger dens etterfølgere inn bakerst i $kø$ en.
- Da blir s behandlet først. Så blir alle noder i avstand 1 behandlet før alle i avstand 2, før alle i avstand 3 . . .
- Denne strategien ligner på bredde først traversering av trær (først rotnoden, så alle noder på nivå 1, så alle noder på nivå 2, osv).
- Tidsforbruket blir $\mathcal{O}(|E| + |V|)$ fordi $kø$ operasjoner tar konstant tid og hver kant og hver node bare blir behandlet en gang.

Korteste uvektet vei fra node s

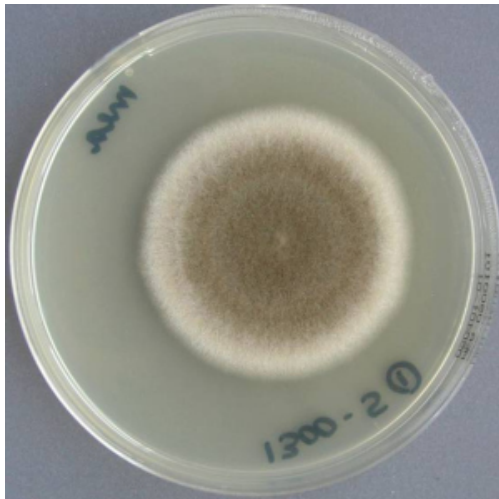
```
void uvektet(Node s) {
    Kø k = new Kø();
    Node v;
    for < hver node n > n.avstand = UENDELIG;
    s.avstand = 0;
    k.settInn(s);
    while (!k.isEmpty()) {
        v = k.taUt();
        for < hver nabo w til v > {
            if (w.avstand == UENDELIG) {
                w.avstand = v.avstand + 1;
                w.vei = v;
                k.settInn(w);
            }
        }
    }
}
```

- Bruken av kø gjør attributtet **kjent** overflødig.
- Forutsatt at vi bruker nabolister, er denne algoritmen $\mathcal{O}(|V| + |E|)$.
- Kø-operasjoner tar konstant tid, og hver node og hver kant blir behandlet bare en gang.

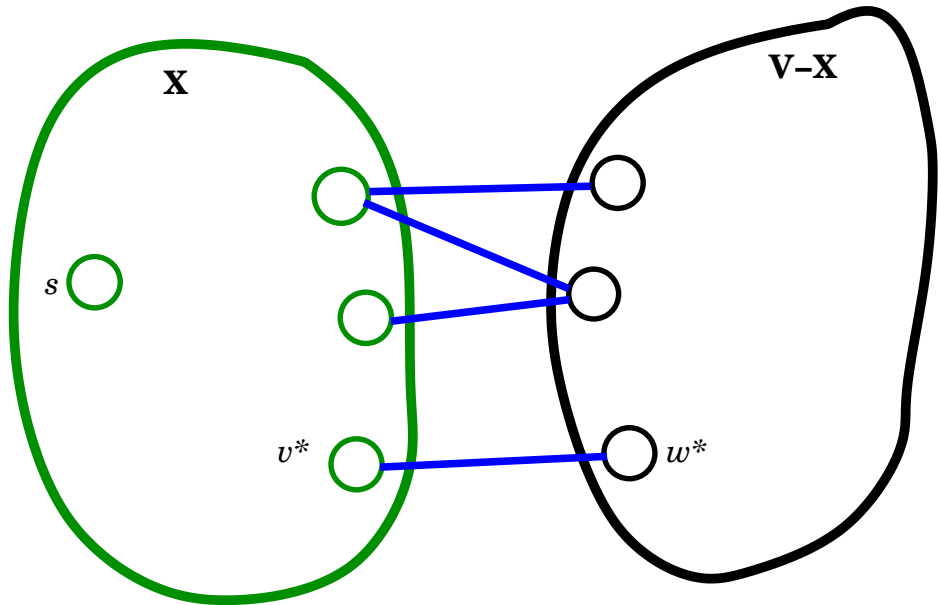

Korteste vei i en vektet graf uten negative kanter

- Graf **uten vekter**:
 - Velger først alle nodene med avstand 1 fra startnoden, så alle med avstand 2 osv
 - Mer generelt: Velger hele tiden en ukjent node blant dem med minst avstand fra startnoden
 - Den samme hovedideen kan brukes hvis vi har en graf med vekter
- algoritmen: publisert av **Dijkstra** i 1959 og har fått navn etter ham

[source: <http://biofilmforskning.wordpress.com/mikroorganismer/mugg/>]

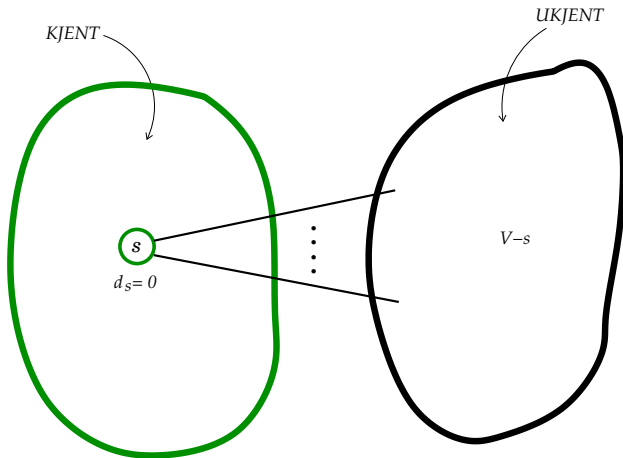

Nodene er enten **KJENT** eller **UKJENT**

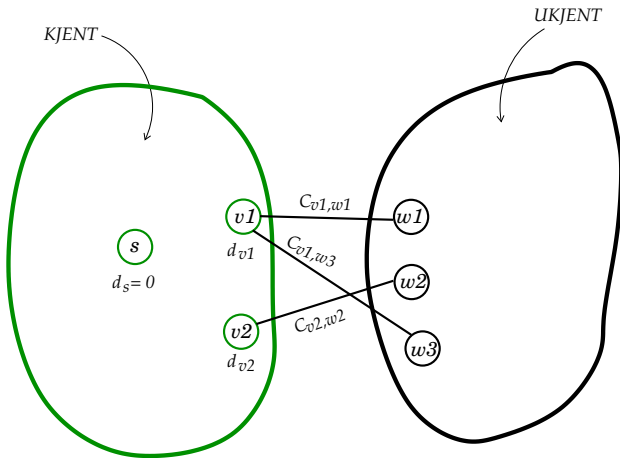
KJENT = korteste vei fra s funnet!

UKJENT = korteste vei er under beregning

i starten:

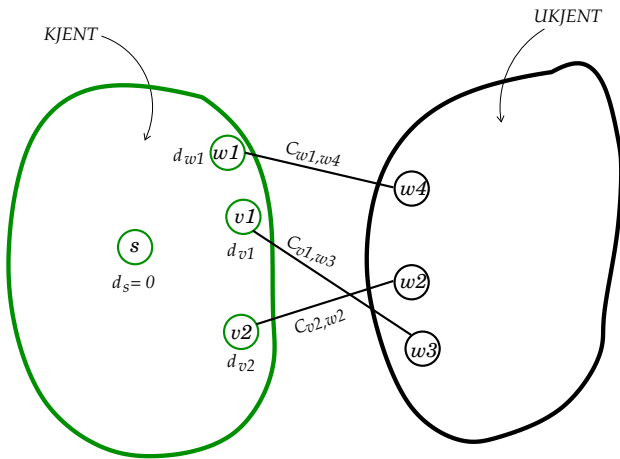

For hvert steg øker algo. mengden av kjente noder med 1. Hvilken node velger den??

Velg den noden som har minst avstand til s: [Dijkstra grådige kriterier](#)

$$\text{MIN}(\underbrace{d_{v_1} + C_{v_1, w_1}}_{d_{w_1}}, \underbrace{d_{v_2} + C_{v_2, w_2}}_{d_{w_2}}, \underbrace{d_{v_1} + C_{v_1, w_3}}_{d_{w_3}})$$

Dijkstras algoritme

- 1 For alle noder:
Sett avstanden fra startnoden s lik ∞ . Merk noden som **ukjent**
- 2 Sett avstanden fra s til seg selv lik **0**
- 3 Velg en **ukjent** node v med **minimal** (aktuell) avstand fra s og marker v som **kjent**
- 4 For hver ukjent **nabonode** w til v :
Dersom avstanden vi får ved å følge veien gjennom v , er **kortere** enn den gamle avstanden til s
 - **reduserer** avstanden til s for w
 - sett **bakoverpekeren** i w til v
- 5 Akkurat som for uvektede grafer, ser vi bare etter **potensielle forbedringer** for naboer (w) som ennå ikke er valgt (kjent)

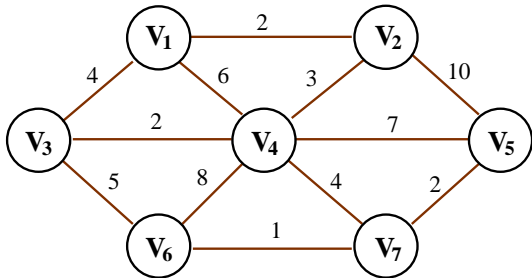
$$\text{uvektet: } d_w = d_v + 1 \quad \text{hvis } d_w = \infty$$

$$\text{vektet: } d_w = d_v + c_{v,w} \quad \text{hvis } d_v + c_{v,w} < d_w$$

Eksempel

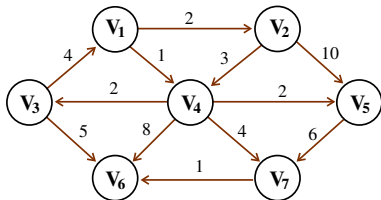
Input:

$$s = V_1$$

Oppgave

Bruk Dijkstras algoritme, og fyll ut tabellen nedenfor!

Initielt:

v	kjent	avstand	vei
V ₁	F	0	0
V ₂	F	∞	0
V ₃	F	∞	0
V ₄	F	∞	0
V ₅	F	∞	0
V ₆	F	∞	0
V ₇	F	∞	0

v	kjent	avstand	vei
V ₁			
V ₂			
V ₃			
V ₄			
V ₅			
V ₆			
V ₇			

- **Graf:** Noder + Kanter
- **Begrep:** Rettet, urettet, inngrad, utgrad, sti...
- **DAG:** Rettet asyklisk graf (topologisk sortering)
- **Avstand:** Korteste vei en-til-alle

Neste forelesning: 28. september

Grafer II: Prim, Kruskal, Dybde-først søk